

HOMOK UTCA - Szamojéd fiúk

vagy.hu | 2004.11.08.

Most, hogy megszűnt a Magyar Hírlap, egyesek szerint a magyar független újságírás zászlóshajója, szomorú vagyok. A független újságírásban már nem nagyon hiszek, de a független olvasásban igen. Hajnalonta meg szoktam nézni az internetes portálokat - origo, korridor, litera - vagy a vagyot. Miután megetetjük a gyerekeket, az anyjukra bízom őket, és lemegyek a törzskávézómba, kint vannak a napilapok, Nemzet, Népszabi, -szava, Hírlap, Sport. Egy szivarnyi idő alatt átfutom őket, a hosszabb, elemző cikkeket megjegyzem, nem dobják ki az újságokat, hétvégén megkapom.

Ezt nem azért írtam, mintha én amolyan mindenhez értő ember lennék, csak féltem a független olvasást, ha már a (gazdaságpolitikailag) független újságírás megszűnt. Talán eljön az elektronikus szamizdat ideje?

Szamizdatot először negyedikes gimis koromban olvastam. Az osztályból az egyik csajt egy építőtáborban felszedte egy pesti közgázos fiú. A srác állítólag gyáva volt, az építőtáborból kiszökve loptak egy tyúkot, rossz volt a kaja, hátha nyárson meg tudják sütni. Lopni tudtak, ölni nem. Végül egy párnát raktak rá, és ketten ráültek. Nem sütötték meg. Nem merte elvágni a tyúk nyakát. Nekünk tetszett a történet, megnőtt szemünkben a Zsuzsi tekintélye is, egyetemistával jár. Eddig csak Varga Juci járt komoly férfival, benzinkutas volt Felsőzsolcán a Pokol csárda mellett, nem is engedte felvételizni, hogyne, majd valami okosabb szegényekkel összeáll. Az egyetemistát Róznernek hívták, egyesek szerint zsidó volt, mások szerint meg sváb, mégiscsak Imrének hívták, nem pedig Saulnak vagy Solomonnak. Vártuk a Rózner, fogadások köttek, hogy zsidó-e vagy sváb, Zsuzsi nem volt hajlandó elárulni, körül van-e metélve, egyébként a cukorbetegeket is körülmélik, bár azok között is vannak zsidók meg svábok. Mindannyian árulják. Aztán egyik nap, az utolsó óra után ott állt Rózner a gimnázium folyosóján. No, ő hozta az első szamizdatot. Beültünk az Avas kávéházba, ott bizalmasan lehetett beszélni, elővett egy kis füzetet, olvassátok el, nagy változások lesznek hamarosan. Terjesszétek. Mégiscsak bátor volt, ismeretlenekben is megbízott. Akkor még nem volt fénymásoló, írógép is csak nekem volt egyedül az osztályban atyai felügyelet nélkül hozzáférhető. Elolvastam otthon, sejtettem, hogy más a megtörtént, mint a tanított történelem. Két hétig gépeltem, két ujjal, indigóval, hét példányban. Aztán szétszegtogattam. Utólag rájöttem, ennyi idő alatt mindenki elolvashatta volna azt a kábé húsz oldalt. Ma már nem is emlékszem a címére. Egy példány maradt nálam, mutattam büszkén apámnak, mit szereztem. Kiabált, hogy hülye vagyok, úgy járok majd, mint ő, kirúgnak az iskolából, satöbbi. Akkor még nem tudtam, hogy járt apám, néhány éve hoztam ki az iratait a történelmi hivatalból, ha megengedi, később majd megírom, nagy bajok lettek belőle a Homok utcában.

Az egyetemre úgy érkeztem meg, hogy nem bíztam semmiben és senkiben. A katonaság alatt

szétlöttem egy őrtornyot, szabad és független akartam lenni. A tét nem volt kicsi, vagy börtön, vagy elmeosztály. Szerencsére az utóbbi lett. A pszichológusnő megfenyegetett, hogy nem engedik elkezdni tanulmányaimat addig, ameddig meg nem mondom, hol vannak azok a jugoszláv katonák, akiket hadirendben láttam biciklizni az égen, és akik miatt szétlöttem az őrtornyot. Egyébként is, mért nem akarom őt megdugni, vagy kidobni a rácsos ablakon. Itt annyi hülye van. Ott jöttem rá, hogy nemcsak én vagyok hülye. Bizalmatlanságom azonban megmaradt.

Néhány hétnek kellett csak eltelnie ahhoz, hogy rájöjjek, az egyetemen három hely van, ami élhető. A történelem könyvtár, Vízi Tamás könyves standja és az alagsori büfé. Mindhárom helyen egyszerre ismerkedtem meg Attilával. Atesz már másodéves volt, ami számomra olyan orbitális távlat volt, mint annak idején Zsuzsi Róznere. Az terjedt róla, hogy olyan okos, hogy több idegen szót tud, mint magyart, a Bakos idegen szavak szótára elérne a farzsebében, ráadásul jól csajozik. Minden reggel hosszú percekben át támogatta a ruhatár falát, régi fekete öltönytadrágban és dorkóban járt. Én nagyapámnak még az ötvenes évek végén Nagyváradon készített öltönyét hordtam, a másik nagyapám, Sanyipapa nejlonos zöld garbójával és egy kék dorkóval. Nem volt nehéz összebarátkoznunk. Az egyik büfés reggelen E. lépett oda Ateszhez. Délután házkutatás lesz nálad, mondta, mintha ez egy húszéves egyetemistánál olyan mindennapos dolog lett volna. Megittunk még egy kávét, beszélgettünk, Atesz megkért, hogy segítsek neki. Jó két hátizsáknyi szamizdatot kellett elszállítani egy másik általam még nem ismert albérletbe, Beszélőt, Demokratát, illegális könyveket, olyanokat, amiket még nem láttam előtte. Több volt, mint a Róznere. E.-vel később hosszabb ideig laktunk egy albérletben, alacsony volt, tömzsi történész hallgató, tudtuk, hogyha meghal, ő lesz a leggazdagabb közülünk. Ugyanis különös volt a csontozata, a lábából ültettek át csontokat a kezébe, az apja még fiatalkorában eladta a csontvázát egy amerikai kutatóintézetnek. Néhány éve kiderült, hogy ő is besúgó volt, az apja katonatiszt volt, gondolom, rajta keresztül zsarolták, de legalább előre szólt a házkutatásnál. A szamizdatokat viszont ő is olvasta.

Azt, hogy újságot alapítsunk, egy Római parti villában jutott eszünkbe. A lánchídi csata után voltunk egy évvel, Atesz ment „áruért” Nagy Jenőhöz, a Demokrata kiadójához. Nagy Jenő azóta eltűnt, nem akart részt venni a gondolatok újraosztásáért folytatott harcban, de akkor még a demokratikus ellenzék jelentős alakja volt. Éppen a márciusi számot nyomtatta egy nagyon egyszerű kis fakeretre feszített vásznon, a szamizdat ősi eszköze volt ez: a rámká, felajánlotta, hogy csináltat egyet nekünk is. Utaztunk haza két hátizsáknyi könyvvel és nagy tervekkel. Azt hittük, hogy egy újsághoz csak pénz kell, papír meg festék. Pénzünk ugyan nem volt, az én ösztöndíjam olyan havi ezerkétszáz forint volt húspénzzel együtt, szerencsére anyámék fizették az albérletet, nagyanyámhoz meg járhattam kajálni. Papírt lehet venni, nagy tételben festéket csak engedéllyel, de majd csak megoldjuk. Hetekig gondolkodtunk, mi legyen a neve. Végül egy Szőcs Géza verssorra bukkantunk: „bámulnak rá, mint szamizdatra a szamojédek”. Jó, akkor Szamojéd lesz.

Na, de hol nyomtassunk? Közös albérletben laktunk, de ketten sohasem tudtunk fizetni egy egész lakást, mindig volt valaki mellettünk. Végül nagyapámék bodaszőlői prэшázánál kötöttünk ki, annak van egy kis padlása, oda soha nem mászik fel. Elkértem a kulcsot, hogy azért mégis megnézzük, milyen, de még a Kisállomásig se jutottunk el, valami „egységben” mindig elakadtunk. Így utólag átgondolva, a tökéletes lebukáshoz vezetett volna a helyszín,

mégse voltunk mi Ságvári Endrék. A bodaszőlői állomástól a szőlőskertekig vezető erdei bekötőút mellett volt a szovjet laktanya. Alig lett volna feltűnő, amint két öltönyös, dorkós fiatalember hátizsákokkal a szőlők felé igyekszik, majd visszafele ugyanúgy.

Aztán eljutottunk ahhoz a kérdéshez, amin addig még nem gondoltunk. Mit írjunk? Miről írjunk? Oké, hogy függetlenek vagyunk és demokraták, de miről írjunk? Mindent megír a Beszélő és a Demokrata. Megszűntünk létezni. Ittunk egy sört meg egy rumos kávé, ahogy egy független zászlóshajó kapitányaihoz illik. De azért Debrecen utcáin továbbra is úgy mászkáltunk, mint a tajgán a szamojédek.

Ficsku Pál